

Ponechať si to najlepšie. Čo čítať? (II)

Druhá časť článku o dôležitosti podpory zvyku čítania. "To, čo čítame, nás mení. Čistí našu dušu, alebo ju otupuje; rozširuje naše obzory alebo ich zužuje."

17.11.2018

Sú knihy, ktoré človeku zmenia život. To sa stalo sv. Augustínovi, keď čítal Cicerónovu Hortensiu: "Táto kniha," napísal po rokoch vo Vyznaní, "zmenila moju náklonnosť, k Tebe,

Pane, obrátila moje modlitby, mojim želaniam a túžbam dala celkom iný smer (...) takže som začal vstávať, aby som sa vrátil k Tebe [1]". Jeho cesta k Bohu nabrala po mnohých zakolísaniach rozhodnejší smer k obráteniu, ktoré potom bolo spečatené opäť knihou: úryvok z listu Rimanom strhol posledný múr, ktorý ho zadržiaval [2].

Zdieľať dobré objavy

Aj keď nie každá kniha bude v našom živote predstavovať tak ostrý zlom medzi oným pomyselným pred a potom, predsa nás to, čo čítame, mení: čítanie buď zušľachtuje, alebo otupuje našu dušu, rozširuje, alebo zužuje naše obzory. Na našej osobnosti sa budú - a v priebehu času čím ďalej tým viac - odrážať ako knihy, ktoré sme čítali, tak aj knihy, ktoré sme nečítali. Kto sa roky živil dobre vybranými knihami, získava otvorený pohľad na svet a na ľudí, vie

si poradiť so zložitou vecí a rozvíja v sebe vnímavosť potrebnú pre to, aby dokázal odložiť tuctovosť a nevyhýbal sa veľkosti.

Aj keď nie každá kniha bude v našom živote predstavovať tak ostrý zlom medzi oným pomyselným pred a potom, predsa nás to, čo čítame, mení: čítanie buď zušľachťuje, alebo otupuje našu dušu, rozširuje, alebo zužuje naše obzory.

Nie vždy je ľahké nájsť knihy, ktoré by prispeli k nášmu rozvoju - hoci by išlo len o to príjemne si ukrátiť čas - a preto je veľmi užitočné sa s niekým poradiť. Ak sa v snahe o zorientovanie v nejakom meste pýtame miestnych obyvateľov, nezriedka zistíme, že nám títo ľudia môžu poskytnúť cenné informácie, ktoré GPS navigácii možno unikli. A podobne, ako sa riadime radou ľudí, ktorí sa vyznajú, tak i my môžeme

odporúčať ostatným dobré knihy,
ktoré čítame.

Hovoriť o tom, čo čítame, obohacuje
naš rodinný život a rozhovory s
priateľmi, ktoré tak niekedy dostanú
podobu literárnych besied alebo
iných kultúrnych aktivít, napr.
takých, ktoré prepájajú literatúru a
film. Ak sa ústne šíri dobrá kniha s
veľkým úspechom, môže byť tiež
užitočné zakladať čitateľské kluby,
navštevovať dobré knižnice,
udržiavať kontakt s kníhkupcami a
viesť s nimi častý dialóg, ktorý býva
obohacujúci pre obe strany. Tieto
iniciatívy môžu navyše pomáhať pri
posudzovaní.

Existuje veľký výber kvalitných kníh
triedených podľa veku, tematiky a
vkusu. Najlepšie však predsa len je,
keď si každý vyberie sám na základe
rady priateľov, ktorí majú podobný
vkus, alebo na základe náhodnej
zmienky pri vyučovaní, pri

prednáške, počas rozhovoru ... Keďže nemôžeme ihneď čítať všetko, čo nás zaujme, je dobré urobiť si zoznam čítaní, do ktorého si zapíšeme, čo nám bolo odporúčané, aby sme sa k tomu neskôr mohli vrátiť; môžeme tak byť pokojní, že nám názov určitej knihy neunikne, a tiež máme zabezpečené, že až budeme chcieť čítať niečo ďalšie, nesiahneme hneď po tom prvom, čo nám príde pod ruku.

Ak vidím program, ktorý mi neprospieva, znižuje hodnoty, činí ma vulgárnym, prináša špinu, musím zmeniť kanál (pápež František).

Hovorí sa, že internet je v istom zmysle obrovským kopírovacím strojom. Vďaka vynálezu tlače sa zistilo, že čím je vydávanie kníh jednoduchšie, tým viac sa množia knihy priemerné a tuctové. Internet však okrem veľkého množstva materiálu slabšej kvality - hoci

niekedy vytvoreného s tým najlepším úmyslom - skrýva vo svojich dokumentoch texty, ktoré umožňujú prístup k zásadným otázkam súčasnosti a poukazujú aj na základné myšlienky, o ktoré sa mnohé komunikačné prostriedky príliš nezaujímajú. Aj tu je dobré si podľa rady niekoho iného a na základe vlastnej skúsenosti poznamenať stránky a autorov, ktorých chceme sledovať.

Dobrou pomôckou sú v tomto ohľade aplikácie, vďaka ktorým sa môžeme prihlásiť k odberu určitého obsahu alebo k offline čítaniu konkrétnych textov, ktoré nás zaujímajú. Internet navyše zvyšuje možnosť prístupu k niektorým klasickým dielam alebo k starým knihám, ktoré sú už vypredané alebo sa ťažko zháňajú v kníhkupectvách a knižniciach.

Rozprávať s knihami

Slovo kritika, z gréckeho krinein, znamenalo pôvodne rozlišovať, vyberať. Schopnosť kritického úsudku pri čítaní znamená vedieť si vybrať z každej knihy to najlepšie. Autori kníh sú podobne ako my obmedzení dobovými súvislosťami a kultúrou; pri čítaní je preto dobré sa napríklad pýtať: Prečo sa autor vyjadruje takto? Aké ideály svojej doby premieta do svojich postáv? Ako vníma trvalé hodnoty, ako je priateľstvo, odpustenie, vernosť atď.? Nejde pochopiteľne o zaujatie odmietavého postoja, za ktorým by sa tiež mohol skrývať istý pesimizmus alebo neistota, ale skôr ide o objavenie svetlých aj tienistých stránok každého literárneho diela, poprípade si ozrejmiť niektoré myšlienky a výroky. Vstupujeme tak do vnútorného dialógu s knihou - ktorý môže dokonca vyústiť do skutočného rozhovoru s autormi (tí bývajú väčšinou za reakcie a podnety svojich čitateľov vďační) - v ktorom

vyplávajú na povrch vlastné názory: niektoré sa môžu vplyvom tejto názorovej výmeny zmeniť a iné prinajmenšom získajú odlišný odtieň. Snáď najlepší spôsob, ako pestovať vyváženú schopnosť úsudku, je čítať s myšlienkou na apoštolát: t.j. nielen s prianím stráviť príjemnú chvíľku, ale aj s rozhodnutím porozumieť intelektuálnym kategóriám našich súčasníkov, očistiť ich a zladiť s kresťanskými hodnotami.

Podľa týchto zásad pomáha čítanie vytvárať hlboké, pevné, dobre uvážené názory, takže si každý môže osvojiť svoje vlastné kritériá úsudku a rozvinúť svoju vlastnú osobnosť a štýl. Podobne je tomu s filmami, ktoré sledujeme: keď nás niektorý film prekvapí svojou krásou alebo hodnotami, ktoré v ňom objavíme, odhalia sa nám s väčšou plasticnosťou aspekty nášho života, nášho pohľadu na svet a na ľudí.

Každý si tak utvára vlastný spôsob rozlišovania, pričom vie, že robí správne rozhodnutia na základe kritérií, ktorým rozumie a ktoré si je schopný sám odôvodniť. Týmto spôsobom sa získava osobný pohľad, zakotvený navyše v kresťanskej viere, pomáhajúci vytvárať jednotu života.

Čosi sa rodí v duši

Dobrý čitateľ je čitateľom prehlbujúcim: niekým, kto sa vracia k dielam, ktoré ho svojho času oslovili. Užitočný spôsob, ako byť prehlbujúcim čitateľom, je robiť si z času na čas poznámky, vďaka ktorým sa neskôr môžeme vrátiť do zákutia nášho vnútra, ktoré bolo tým ktorým dielom osvetlené. Tento zvyk nám pomôže spoznať sa a získať hlbší pohľad na skutočnosť a na ľudí. Kedykoľvek by sme si tak radi pripomenuli príbeh alebo pasáž z knihy, ktorá nás kedysi zaujala, ale

nemôžeme ju nájsť; veľmi by nám bolo pomohlo, keby sme si to zapísali.

Ako vo všetkom, tak aj tu je potrebné nájsť rovnováhu: je dobré nechať sa prekvapiť pamäťou, ktorá si toho pamätá viac, než sa zdá. Čítanie tiež zanecháva omnoho hlbšiu stopu v tom, kto živí svoj vnútorný duchovný dialóg písaním: mnohokrát nie je potrebné opisovať celé pasáže, stačí si poznamenať vlastný dojem a pokúsiť sa nejako vyjadriť, hoci neumelecky, postrehy, ktoré nám prichádzajú na um. Touto trpezlivou prácou sa obohacuje naše putovanie naprieč krajinami, kultúrami a dojmami: krajina nám neubieha naprázdno pred očami, ale vtláča nám vnútorne formu a prepožičiava schopnosť všímať si problémy, túžby a nadanie ostatných ľudí. Cibríme svoje chápanie sveta a držíme krok so stálou výzvou k novej evanjelizácii, ku ktorej nás naliehavo

vyzýva Svätý Otec, a ku ktorej dochádza novou inkulturáciou.

Osobná zodpovednosť

Pri spomienke na to, ako s mladými ľuďmi navštevoval madridské nemocnice, rozprával raz svätý Josemaría, ako sa snažili chorým robiť chvíľu spoločnosť a niečím im poslúžiť: umývali im ruky, nohy alebo tvár; strihali im nechty; česali ich ... Nemohli sme im nosiť jedlo, pretože to bolo zakázané, ale vždy sme im tam nechávali niečo dobré na čítanie. [3] So starostlivosťou pastiera duší všetkým pripomínal, že je dôležité zodpovedne vyberať knihy na čítanie, pretože majú hlboký vplyv na intelektuálnu a duchovnú formáciu človeka. Katechizmus nám v tomto smere pripomína, že "prvé prikázanie od nás žiada, aby sme svoju vieru rozvážne a bdelo živili a chránili a aby sme odmietali všetko, čo je proti nej". [4] A tak radí aj

pápež: "Ak vidím program, ktorý mi neprospieva, znižuje hodnoty, činí ma vulgárnym, prináša špinu, musím zmeniť kanál. Ako sa to robilo v mojej dobe kamennej. Keď bola nejaká kniha dobrá, čítal si ju; keď ti kniha škodila, odložil si ju. "[5]" S touto knihou, s touto spoločnosťou ... ". [6] Vybrať si knihu, podobne ako si vybrať priateľov, ísť do kina alebo ísť na divadelnú hru, je pre každého kresťana zodpovedným a slobodným činom, ktorý má aj morálny aspekt. [7]

Posúdenie kníh určitým konkrétnym spôsobom je vždy informatívne a obozretné a nie je nič zvláštne na tom, keď sa niektoré z týchto hodnotení časom zmení

Na obranu pred rizikom neznalosti alebo povrchnosti možno odporučiť časté čítanie: čítať rôznych autorov a rôzne texty. Formuje sa tým otvorená mentalita prekonávajúca

bezdôvodné predsudky a prázdne klišé, pripravená odovzdávať vieru príťažlivým spôsobom. Zodpovednosť za vlastnú formáciu vedie aj k snahe čítať kvalitné knihy: voliť to, čo skutočne pomáha ľudsky a nadprirodzene rásť. Jedna múdra rada ako rozlišovať, znie: "Veľké knihy majú spôsoby veľkodušných kráľov: správajú sa k čitateľovi ako k sebe rovnému. Priemerný spisovateľ sa nás snaží ponížiť, aby zakryl svoju vlastnú úbohosť. "[8]

Rada sčítaných ľudí môže byť veľmi cennou pomôckou pre vytvorenie nášho plánu čítania, pre porozumenie jednotlivých autorov, a pre to, aby sme zistili, v čom môžeme mať neúplný pohľad. V mnohých prípadoch nám môže priateľské slovo odhaliť doteraz neznáme dielo a otvoriť pred nami široký kultúrny, intelektuálny či duchovný obzor, inokedy nám zase pomôže predísť strate času nad plytkými knihami,

ktoré podporujú správanie, ktoré je v rozpore s mierumilovným spoluzitím, napádajú náboženstvo a pod. Vieme tiež, že niektoré knihy môžu byť pre nás v určitom období škodlivé, pretože nám ešte chýba formácia potrebná na to, aby sme ich dobre strávili: niektorý chlieb môže byť pre naše zuby príliš tvrdý. Je dobré byť intelektuálne pokorný a uznať svoje hranice: to nie je svätuškárstvo, ale prezieravosť. S pomocou druhých možno nájsť alternatívy pre usmernenie našich záujmov: múdrejšie knihy, ktoré nám umožnia, že sa budeme môcť časom - ak to bude potrebné - pustiť do oných chlebov, ktoré by nám inokedy ublížili. V zásade sa jedná o to, aby kultúra, ktorú v sebe človek čítaním pestuje, stvárňovala učenie Ježiša Krista a spojila sa s našou životnou skúsenosťou. Ten, kto číta zlé knihy, aj ten, kto číta málo kníh, je zvlášť náchylný k chybám, hoci rôznym spôsobom.

Poradiť a poradiť sa

Dôležitosť cudzej rady má jeden bezprostredný dôsledok: nevyhnutnosť, aby každý v tejto oblasti spolupracoval s ostatnými. Osobná rada pomôže našim rodinným príslušníkom a priateľom vybrať si kvalitné literárne diela, ktoré ich môžu obohatiť. Taktiež je užitočné podieľať sa na iniciatívach špecializujúcich sa na literárne, filmové a kultúrne recenzie.

Niekoľkominútové úsilie venované zdieľaniu osobných dojmov môže pomôcť mnohým ľuďom; aj tu platí pravidlo, že menej je niekedy viac: je lepšie krátke zhrnutie napísané v čase, keď máme text ešte čerstvo v pamäti ako podrobný, rozvláchny popis. Čím viac spolupracovníkov sa na týchto iniciatívach bude podieľať, tým objektívnejšia a pravdivejšia bude výsledná rada.

Informácie ponúkané v časopisoch, kultúrnych prílohách a pod. môžu byť tiež cenné. Nie je ťažké objaviť hodnoverného kritika podľa kvalitne odvedenej práce, bohatých kultúrnych a odborných znalostí, podľa uvážlivého tónu jeho názorov atď. To všetko sú rôzne ukazovatele, ktoré nám sú k dispozícii predtým, ako sa rozhodneme pre čítanie alebo kúpu určitej knihy.

V každom prípade je dobré vyhýbať sa zjednodušenému a povrchnému názoru, že nie je potrebné sa radiť ani mať na zreteli ponúkané orientačné hodnotenie. Posúdenie kníh určitým konkrétnym spôsobom je vždy informatívne a obozretné a nie je nič zvláštne na tom, keď sa niektoré z týchto hodnotení časom zmení, alebo že pre niekoho je nejaká kniha nevhodná a pre druhého nie. Hodnotenie kníh slúži ako informácia, ktorá nám má pomôcť zodpovedne si zvoliť;

nevylučuje súčasne možnosť zvážiť čítanie určitej knihy v duchovnom vedení, ak sa nám zdá, že je pre našu dušu vhodná. Rešpektovať morálne hodnotenie určitého kultúrneho produktu nás však nemá odvádzať od toho, čo je podstatné: totiž, že je dôležité čítať, a to - podľa našich možností - veľa.

Nezhasínajte (oheň) Ducha, nepodceňujte dar rozprávania z vnuknutia, ale všetko skúmajte a čo je dobré, toho sa držte. Varujte sa zla. [9] Otvorenosť duše a šírka obzoru je vtedy autentická, keď v nej pulzuje túžba zlepšovať svoju formáciu, radovať sa zo stále nadšenejšieho a zároveň pokojnejšieho hľadania.

1. Saint Augustine, *Confessions* III. 4.7.

2. Saint Augustine, *Confessions* VIII. 12.29.

3. Saint Josemaría, notes taken in a family get together, 20 December 1970 (cf. *Obras* 1979, pp. 125-126).

4. *Catechism of the Catholic Church*, no 2088.

5. Francis. *Audience*, 6 June 2015.

7. Regarding this point, see Angel Rodríguez Luño, *Cultural factors of special importance in spiritual formation*, part 2 (“La lectura”), available at *collationes.org*.

8. N. Gomez Davila, *Escolios a un texto implicito* (vol 1), Instituto Colombiano de Cultura, 1977, p. 325.

9. *1 Thess* 5:19-22.